

С. Й. Вовканич

Максими суспільних трансформацій і економічних змін у контексті зміцнення національної безпеки України

Уперше за умов воєнної інтервенції Росії в Україну, анексії частини її території, підтримки Росією колабораціоністів і злочинних дій найманців розглядаються проблеми визначення доленосних максимумів як принципів і дороговказів суспільних трансформацій, економічних модернізацій задля зміцнення системи національної безпеки. У цьому контексті аналізується комплекс факторів не лише сталого розвитку, а й тягlosti (спадковості) буття українського народу, збереження його національної ідентичності, підвищення синергії розбудови власної модерної держави як давньої ідеї. З огляду на це, увага фокусується на: аксіології вибору вектора інтеграції країни, темпах її інноваційного розвитку, інституційній інтелектуально-креативній спроможності виходу на світові ринки з наукомісткою високотехнологічною продукцією, врешті науково-дослідному потенціалі досліджень «на випередження» сучасних досягнень технічного прогресу та запитів діючих ринків, низці неекономічних чинників побудови ефективної національної держави та її економіки, підвищенні добробуту народу та досягнення ефекту емерджентності у системі його та світової безпеки.

Ключові слова: максими суспільних трансформацій, національна безпека, синергія, ефект емерджентності, неекономічні чинники розбудови ефективної держави й економіки.

Процеси глобалізації, ренаціоналізації та регіоналізації, що паралельно і динамічно відбуваються в сучасному світі, перманентно формують великі інтеграційні економічні новоутворення, торгові, політичні союзи і військові блоки. Метою таких міждержавних мегаутворень є підтримання певного світового порядку, розв'язання проблем колективної оборони, системний захист зовнішніх національних інтересів, внутрішніх ринків і зон вільної торгівлі, конкурентоспроможності людського капіталу, синергізму в системі соціально-економічного, духовно-інтелектуального розвитку, збереження етнічної, мовно-культурної, релігійної, промислової та іншої ідентичності. Природно, що до таких глобальних прогресивних утворень мірою своїх виробничих спроможностей і світоглядних орієнтацій прагнуть країни, що вибороли державний суверенітет, вибрали свій шлях сталого розвитку та генерування власного досвіду. Це стосується і України, яка, всупереч багатомісячному уярмленню, здобула державність, однак, аби протистояти сучасним викликам, щобільше розбудувати успішну національну державу в умовах війни з реваншистом, має чинник власної безпеки вивести поза зону постійних ризиків.

У цьому плані вона зобов'язана не втратити, а в перспективі щораз більше нарощувати темпи середовищеспроможності свого національного і духовного відродження, чітко визначити вектор підвищення конкурентоспроможності в освітньому, фахово-знанневому, науково-технологічному, інформаційно-інноваційному та інших якісних ціннісних (аксіологічних) сутностях суспільного прогресу. Це архіважливо, щоб на рівнопартнерських засадах увійти в систему міжнародного розподілу праці не в статусі постачальника дешевої робочої сили чи сировинних ресурсів, а креативного інноваційного суб'єкта національного державоутворення в цивілізаційному вимірі. Для цього політика розвитку, передовсім суспільного, людського, у т. ч. духовно-інтелектуального потенціалу, національної і регіональної економіки, її структуризації має ґрунтуватися як на загальнолюдських людиноцентричних і націоцентричних цінностях, так і на максимих модернізації національної економіки, орієнтир якої – значна питома вага експорту виробленої високотехнологічної продукції, підвищення добробуту людини та реалізація складових одвічної української національної ідеї (УНІ) як стратегем (програм дій) розвитку модерної країни, підвищення її потуги, синергії

і суб'єктності [1]. Отже, якщо складові УНІ – це стратегеми, невід'ємні від коротко-, середньо- і довготривалих планів розбудови України, то максими – це фундаментальні принципи її розбудови як дороговкази спільного руху громад, регіонів, спільноти й уряду в європейському цивілізованому напрямі та готовність захищати свій вибір. Тобто руху до бінарного соціогуманістичного захисту і людини, і нації; до гармонії загальнолюдських, європейських і українських цінностей, яким не властиве насильне домінування євразійсько-тоталітарного «русского міра» як шовіністичної ідеології загарбань чужих земель, культур, майна, активів тощо.

Сьогоднішні реалії чітко засвідчують, що реалізація УНІ – це не лише здобуття власної держави, а й її активний інноваційний розвиток. Щобільше, розвиток у ворожому оточенні, де незалежність України важко утримати людьми залежними від бідності, корупції, злочинства, девіальної поведінки непатріотичних еліт, байдужих до збереження ідентичності свого народу, нагромадження національного капіталу і зорієнтованих переважно на офшори. Отже, втілення УНІ нині – це боротьба на два фронти: не лише з бідністю суспільного загалу, а з вивозом багатими своїх статків, нечесно зароблених на подальшому зубожінні народу, обдуреного монополями домовленостями олігархів. Це і протистояння тиску ззовні: асиміляційному фактору, антиукраїнським «дезам» постімперського шовіністичного середовища в інформаційному просторі українців; наслідкам багатоговікового їх зодноріднення, насильної «інтеграції» до складу Російської імперії; нищенню українськості, самобутності, генофонду нації та недопущенню її на світові ринки як повноправного національного суб'єкта міжнародних відносин. Звідси випливає засадничо-основоположна максима: усе, що треба відродити для розбудови України, її суб'єктності, має бути якнайковітальніше та якомога швидше відроджено – духовно, національно, економічно й екологічно в ім'я народу, збереження його тотожності та гідного майбуття світового виміру.

Проблеми оцінювання перспектив структурних зрушень у національній економіці України та її регіонів у контексті визначення чинників побудови постіндустріальної, інтелектуально-інформаційної конкурентної вітчизняної економіки, локальних інноваційних систем, орієнтованих на світові стандарти, вимагають відповідних комплексних досліджень суспільних змін, трансформацій на рівні не тільки кількісних пропорцій у секторальній, галузевій, організаційно-інституційній діяльності господарських структур, демографічних, міграційних та інших процесів, а й якісних показників інституційної, технологічно-інноваційної, науково-технічної, освіто-професійної, соціокультурної та іншої креативної спроможності виходу країни на світові ринки з наукоємною продукцією.

З огляду на це, для України надвелике значення має аксіологія вибору вектора інтеграції, передовсім залучення до світових інсайдерів – носіїв модерного цивілізованого прогресу, передового досвіду, суголосного зі стратегемами (програмами дій) реалізації завдань національного відродження і державотворення; приєднання до колективних глобальних систем безпеки задля збереження своєї державної суб'єктності, інноваційного потенціалу та ідентичності титульного народу. Це актуалізує низку імперативів приведення пріоритетів модернізації економіки відповідно до напрямів якісних змін у регіональній структурній політиці на шляху загальноукраїнського прориву. Виділимо пріоритетні.

Насамперед це наявність власного завершеного інноваційного циклу структурної трансформації, починаючи з генерування ідеї модернізації до створення і продажу нового високотехнологічного продукту (товару). Це, своєю чергою, вимагає оцінювання комплексу самодостатньо-конкурентних творчих ідей, проєктів (когнітивно-інформаційних, науково-пошукових, проєктно-конструкторських, впроваджувальних, новаторсько-інноваційних, інституційних, політичних), потрібних для: а) якісно новаторських трансформацій суспільства та його регіонів як невід'ємних частин соборної унітарної держави; б) інформаційного, інтелектуально-інноваційного, торгового, дипломатичного та іншого забезпечення виходу на

міжнародні ринки. У цьому контексті на передній план висувається новий тренд: експорт у постіндустріальній (інформаційній) економіці забезпечується переважно креативом трьох фундаментальних речей – інтелектуальної власності, доданої вартості та ефективної творчої праці «на випередження» сучасних досягнень науково-технічного прогресу, потреб попиту і кон'юнктури міжнародних ринків. Така праця не повторює амбіцій комуністів Росії «перегнати США», а вимагає «і свого не цуратися, і чужому навчатися», бути поінформованим про європейські стандарти, світовий поступ і готовим втілити наукову прогресивну думку, ідею тощо. Адже будь-який науковий винахід, суспільні новації – спільний результат живої праці сучасників і досвіду минулого. Саме додана вартість продукції нині акумулює та інтегрує прикладну максимум наукових досягнень і їх ролі в зміні економіки: усе, що можна переробити в Україні, має бути з використанням нових досягнень науки якнайглибше перероблено.

Далі. Перезавантаження постіндустріальної економіки на закордоння вимагає проведення інвентаризації та налагодження постійного аудиту й прозорого моніторингу власних інтелектуальних ресурсів і творчих зусиль для визначення інституційної спроможності суб'єктів господарювання щодо виходу зі своїми матеріальними і нематеріальними (інтелектуальна власність) товарами на європейські та світові ринки. Україна може виробляти якісні товари, якщо якнайефективніше використовуватиме власний інтелект, природні ресурси, запозичені світові ідеї, передові знання і досвід. Ми не є багатою державою, бо своєю діяльністю неналежно трансформуємо наявні ресурси в потенціал виробництва якісних товарів. Диференціація спроможності випуску нових наукомістких товарів не лише актуалізує діяльний підхід до їх виробництва, а й ставить перед суб'єктами різного рівня функціональної природи і структурно-інституційної ієрархії наскрізне завдання: оптимізувати і мобілізувати структуру національної економіки як у стратегічних загальнодержавних і регіональних проектах, реформах, перебудовах тощо, так і в секторальному, територіально-просторовому вимірах творчого потенціалу виробників у напрямі збільшення можливостей виходу на світові простори, товарні ринки, міжнародні стандарти.

Водночас бренд орієнтації структурно-функціональних зрушень у системі товарного виробництва на експорт, продаж і споживання товарів закордоном диктують перманентний пошук і впровадження алгоритму європейських і світових принципів підтримки вітчизняного товаровиробника, створення належних умов життєдіяльності як на рівні внутрішнього національного середовища (зменшення податкового тиску, корупції, тотального регулювання бізнесу тощо), так і зовнішньої безпеки. Це архіважливо за обставин ворожого оточення, воєнної агресії окупанта – імперсько-захланного сусіда, начебто брата, який мобілізує колабораціоністів і засланих найнятих убивць. Останнє формує в Україні особливу максимум: для підвищення безпеки ззовні вкрай потрібно перебороти багатівікове імперське російщення, плюс залишковий імперсько-більшовицький інформаційний ізоляціонізм, що призвів не лише до нинішньої науково-технічної, технологічної, соціально-економічної, культурної, духовно-інтелектуальної, морально-етичної та іншої відсталості, а й до зомбування українофобією в зросійщених регіонах; розпалювання постімперської інформаційної, т. зв. гібридної війни, яку Росія брехливо камуфлює під громадянську. Однак саме вона розпочала далекоглядне кровопролиття задля нищення суб'єктності України, одухотвореного її інтелекту, зниження інноваційної можливості якісного прориву, водночас збільшення страждань і жахить війни, яку самим українцям нині важко зупинити і колись, вочевидь, пробачити.

Проте майбутні неминучі пересновування якісних змін на рівні як геополітичних, економічних систем і регіональної політики, так і соціально-психологічних характеристик національних еліт, носіїв нових знань, інтелектуального потенціалу, подвижників духовного відродження тощо не можуть відбутися без удосконалення

емержентності – третьої якісної складової (окрім структур і функцій) будь-яких систем, насамперед світової безпеки. Це означає, що модернізацію економіки слід проводити шляхом не тільки підвищення її наукоємності, нарощування товарів імпортозаміщення, використання відновлюваних джерел енергії (сонця, вітру, біомаси), залучення інформаційних, інших високих та екологічних технологій, а й впровадження організаційних, інституційних, інфраструктурних, політичних суспільних нововведень для отримання як мультиплікативного ефекту перспективного розвитку країни, так і колективного її захисту в системі світових структур. Сусідів не вибирають, але людство спроможне ефективно регулювати міжнародні відносини, у т. ч. між країнами-сусідами, одновірцями, де Росія сповідує імперське насилля. Цьогорічне проведення 70-ої Генеральної асамблеї ООН показало, що повернення довіри до Росії можливе, якщо вона допоможе у світових системах безпеки зробити емерджентність соціогуманістичною, комплексно зорієнтованою на духовно-інтелектуальний розвиток і колективну безпеку людини, нації і світу. В умовах гібридної війни годі очікувати ефекту емерджентності, щобільше, у межах відносин окремих держав, їх економік, регіонів. Це вимагає розширити розгляд емерджентності до міжнародного виміру та радіусу дій у сфері глобальної безпеки із залученням комплексу соціальних, політичних, морально-правових та інших чинників впливу. Герої АТО виокремили необхідну максимуму сфери глобальної захисту: якнайшвидше надати міжнародним структурам безпеки євроатлантичної натовської військової потуги, широкої юрисдикції, оперативності втручання та невідворотності покарання порушника світового порядку XXI ст.

Віроломна анексія Росією Криму, злочинно-сепаратистські дії її найманців на сході України підтвердили неефективність не лише національної системи безпеки, а й такої спеціальної світової структури, як Рада Безпеки ООН. Гібридність «путінської війни» виявила невідповідність вимогам часу як структур світових інституцій безпеки, так і функцій потребам захисту національних держав, що хочуть стати вільними і вибрали власний шлях розвитку та інтеграції у вільне світове співтовариство. Україна кров'ю сфокусувала увагу людства на глобальне зло: навіть у XXI ст. держава – постійний член Ради Безпеки ООН – може стати агресором проти іншого члена ООН, не боячись бути за це покараною. Світ, окрім анексії Криму, починає звикати до бомбардувань Сирії. Позаяк явище агресії стає звичним, а ослаблені сильними світу сього народи не швидко стануть конгломератом без постімперських тріщин, здатним спільно протидіяти постімперським реваншистським силам, несподіваним агресіям «миротворців», тим паче самим їх покарати, то вони фактично надовго приречені бути беззахисними. Неусвідомлення цього може спричинити глобальну катастрофу.

Нагальність потреби системного захисту незахищених, своєю чергою, вказує на довготермінову важливість емерджентності як актуальної інструментарію для якісного вдосконалення інших двох складових згаданої світової системи безпеки – структур і функцій. Саме за сучасною їх невідповідністю криються не лише звичні економічні, торгові, енергетичні інтереси сильних, а й небезпечний воєнно-агресивний, захланно-імперський, реваншистський тренд «сильнішого», густо замішаний на шовіністичній ідеології, далекій від сили права захисту обезсиленних, водночас так близький до середньовіччя. У XXI ст. знову домінують інтереси сильних, переходячи межу гуманності в загальнолюдських цінностях цивілізованого виміру. Це особливо небезпечно, коли агресор завдяки купленій потужній пропаганді та нездатності світових мас-медіа безпекових структур йому протистояти, цинічно і на весь світ позиціонує себе місіонером ООН, який «змушує до миру» українських, грузинських, кримськотатарських та інших «націоналістів». А відтак дезінформує світ, що заради правди «змушений» застосовувати вето на створення міжнародного трибуналу з розслідування збиття цивільного малайзійського літака з дітьми на борту, доводити несправедливість санкцій світу щодо нього – «миротворця» XXI ст.

Насамкінець зазначимо, що дезінформація вимагає підвищити якість вивчення комплексу неекономічних факторів у протистоянні злодіянням окупанта за обставин його перманентної цинічної брехні. Подальшого поглиблення потребує розуміння зростаючої багатопланової ролі цих факторів у: підвищенні національної безпеки, утвердженні правди в суспільній свідомості, відродженні національних інформаційних і економічних просторів, виборі вектора ефективної євроінтеграції та її колективного захисту, верифікації форм соціальної активності територіальних громад, піднесенні морально-психологічних характеристик, духовно-культурних цінностей суспільного загалу та правлячих еліт, їх патріотичності, пасіонарної готовності захищати незалежність держави, права і свободи нації та людини, працювати задля виховання спільного погляду на історію і бачення майбутньої єдиної національної держави тощо. Громадська думка у світі має утверджувати таке: в усіх цих напрямках, як і у багатьох інших, неназваних вище, містяться резерви не лише неекономічних факторів формування максим суспільних трансформацій як мети прискорення прориву окремих держав на світові ринки. А, окрім цього, ті резерви розкривають можливості використання ефекту емерджентності щодо підвищення безпеки світових систем, пришвидшення сталого розвитку всіх народів, досягнення соціальної справедливості, правдивості мас-медіа тощо. Це активізує вияв потенціалу гуманізації, гармонізації та синергійності не лише на рівні світових ринків і міжнародних відносин, а й на рівні спільних тривекторних добродійних зусиль конкретних територіальних громад, регіонів і окремих країн, консолідуючи та орієнтуючи їх на загальнолюдські світові цінності.

Отже, ефект емерджентності проявляється як інтегрально-ціннісний маркер каналу підвищення якості систем суспільних трансформацій на будь-якому рівні. Він формується в результаті: а) аксіологічного підходу до процесів модернізації економіки із залученням неекономічних факторів розвитку, розбудови економіки знань, соціалізації людського капіталу, розширення соціальної активності людей, їх ціннісних орієнтацій, піднесення рівня самосвідомості, довіри тощо, вивчення відповідного світового досвіду; б) синергії від проведення водночас потрібних змін на регіональному і національному ринках праці, у царині економічних, інноваційно-інвестиційних та інших трансферів, мережевих комунікацій, систем колективної оборони, соціогуманістичного бінарного захисту людини і нації. Однак у такому комплексно-діяльнісному аспекті емерджентність – малодосліджена.

Шкода, бо суспільні трансформації – це завжди складна низка заходів, широких у просторі і часі; це – вибір, новації і зміни. І чим масштабніші зміни і на краще, тим більш імовірно, що новації, пов'язані з ними, можуть стати загальнолюдськими традиціями. Людина, громада, нація – це джерела і рушійні сили цих трансформацій, які здійснюються ними, заради них, їхнього та суспільного сталого розвитку. Вони – продуценти і виконавці вибору: – аксіології соціально-економічного, науково-технічного, екологічного та інших векторів моделі сталого розвитку; – напрямів інтеграції у вільне світове співтовариство, у його цивілізовані форми і методи праці, комунікації, спілкування, взаємодії, торгівлі, судочинства, колективної оборони тощо; – збереження традицій ощадного використання природних і створених ресурсів, їх передачі прийдешнім поколінням задля тяглості розвитку народу, його національної ідентичності та перспектив на гідне майбутнє; – власного шляху побудови національної держави навіть тоді, коли цей процес викликає у вождів імперій, тоталітарних режимів, що не розкаялися, бажання зірвати і не допустити вихід пригнічених народів на волю, на простори світових ринків, рівноправних міжнародних відносин. Тому, власне, міжнародні безпекові структури, що їх створили люди доброї волі після Другої світової війни як Храм, за В. Черчиллем, Миру, не можуть стояти осторонь національно-визвольної боротьби народів проти поневолення та асиміляції, що їх хочуть зберегти чи знову накинути імперії шляхом реваншу, анексії, гібридних війн, дезінформацій тощо.

Революції – Помаранчева і Гідності – переконливо довели дві взаємозалежні речі. По-перше, що для України за будь-яких суспільних трансформацій аксіологія вибору вектора інтеграції має домінантне значення для збереження національної ідентичності, своєї іншості. По-друге, що вибір – це не тільки економіка, ринки чи фінансові кредити; це не лише ціна, а й цінності, мотиви, воля, безпека та ідентичність людини і нації, соборність і незалежність їхньої держави взагалі. Для українців екзистенційного значення набуває уникнення асиміляційного фактора, тобто збереження тяглості розвитку, починаючи від національної та регіональної економіки до народних промислів, домашніх господарств, промислової та іншої ідентичності. Нині будь-який серйозний і неупереджений комплексний аналіз стану суб'єктів господарювання, темпів розбудови української держави та її інтеграції у світові простори, вихід на міжнародні ринки не може обійтися без розгляду неекономічних чинників не лише сталого розвитку. Після багатовікових намагань нищення українців як древнього народу (якого чимало знищено), пригнічень його питомої мови, культури, геноцидного Голодомору, нагінок на саму назву – Україна – як Батьківщину титульної нації, за національну ідею якої героїчно полягло не одне покоління її подвижників, життєвого сенсу набуває тяглість (спадковість) розвитку. Коли корінна нація ослаблена етно-лінгво-інтелектоцидом, багатовіковою імперсько-загарбницькою політикою і нині донищується гібридною війною, то залишати це явище сталим, працювати лише «навздогін», а не відрив і прорив, значить прирікати народ, що дав назву державі, на вічну відсталість; рівно ж – українців не на національне і духовне відродження, а на виродження як не самодостатнього народу, європейського тільки територіально. Це аксіоми для живих українців і їх нащадків, які мають стати максимами при плануванні змін, трансформацій, модернізацій у будь-який час, за будь-яких протистоянь, загроз і викликів.

Зрозуміло, що анексія Криму Росією, її воєнні дії на сході України ригористично вимагають врахування економічних, але як не дивно насамперед неекономічних чинників. На думку відомого економіста Олександра Пасхавера, коли держава неефективна, то економіка передовсім залежить саме від неекономічних факторів [2]. Водночас широкий дискурс – неекономічні чинники ефективної економіки, її модернізації – зненацька застав і навіть змусив дещо розгубитися вітчизняних учених-економістів, адже в їхньому науковому обігу він досі не домінував. Це не дивно, позаяк неекономічні чинники – це не тільки соціальні, гуманітарні, політичні, соціологічні, соціально-психологічні чи морально-етичні; вони – ті й другі, і якісь треті, урешті всі разом, бо діють комплексно. Вони – громадські, громадянські і спільнотні; національні та загальнолюдські; духовні (інформаційні, ідеальні) та матеріальні; транскордонні і геополітичні; поточні (навздогінні) і перспективні (з певним випереджувальним часовим лагом); історичні та новітні, світоглядні та ментальні, медичні та екологічні, асиміляційні та ідентифікаційні, військові і волонтерські, видимі і невидимі, безпечні й небезпечні, – де будь-який названий (і не згаданий) чинник наведеної множини може стати мультиплікатором суспільного розвитку і видозмін, а може і не стати. Ці фактори сприяють збереженню не лише тяглості розвитку нації, вони віддзеркалюють інтелектуальність і елітарність її суспільного руху, рівень свідомості, розуміння гуманності, моральності та справедливості. Отже, у такий спосіб долучаються до екзистенціалізму та суспільних трансформацій як таких, що здійснюються людиною, нацією задля не лише них, а й людства. Або не долучаються і зраджують народні інтереси, цінності та стають, нехтуючи життям людей, їхньою землею, як це відбулося, – ростовськими вигнаннями.

У цьому контексті актуалізується проблема комплексного вивчення усіх чинників розвитку соціуму через призму аксіології як ціннісних і архіважливих для вибору вектора євроінтеграції України, її екзистенції, суспільних трансформацій, збереження національної ідентичності, синергетики та безпеки як сенсу всіх соціальних видозмін, перебудов, реформ. Іншими словами, про які б трансформаційні суспільні зміни, процеси модернізації чи структуризації

економіки не йшлося, їх розгляд має проводитися передусім у площині соціогуманістичної парадигми захисту і людини, і нації, особливо ексклюзивного і цивілізаційного розвитку народу, якому треба забезпечити необхідні умови для вільної інтеграції у світовий простір, доступ до духовно-інтелектуальних вершин, досягнень науково-технічного, соціально-економічного та іншого цивілізованого розвитку.

Таким чином, майдани і гібридна війна засвідчили та свідчать далі, що інтеграція України, її суспільні трансформації, структурна економічна політика, захист національної ідентичності, безпека держави не тільки тісно пов'язані, а й набувають ваги нової парадигми буття української нації, чинників її подальшого розвитку в усій її цивілізованій багатоманітності. Під цим кутом зору заслуговують хоча б на побіжний аналіз нещодавні суспільні потрясіння і зміни, які ексклюзивно відбулися в Україні на початку третього міленіуму. Ба, більше – їх не можна залишати на маргінесі ще і з причин, що зона ризиків не означена, а генезис виникнення – далекий від ясності. Чи не єдине, що можна стверджувати: у ХХІ ст. нібито вже зрозуміло, що будь-які міжнародні союзи мусять насамперед утворюватися на основі культурних, духовно-моральних, освіто-інтелектуальних, гуманітарних та інших світоглядних національних фундаментальних цінностей, які мають загальнолюдські смисли, а не по-імперському далі асимілюють самодостатні автохтонні народи.

Майбутні покоління мусять знати, що відмова уряду Партії регіонів підписати у Вільнюсі Угоду про асоціацію між Україною і Європейським Союзом виявила не просто чергову зраду задекларованих євроінтеграційних намірів недолугих політиків. Проблема набагато глибша. Євромайдан рішуче відкинув їхній духовно-інтелектуальний рівень державницької свідомості, національної елітарності, українськості та патріотичності. Він не лише вибухнув людським незадоволенням, а відбулося велелюдне висвітлення нерозуміння автократами народу, його ментальності, соборності, давніх потреб модернізації економіки, демократизації суспільного розвитку. Далися ознаки характеристики немерджентності їхньої системи управління, недоліки світоглядного рівня уряду щодо потреб структурних змін і підвищення стандартів життя, втілення геополітичних і колективно-оборонних пріоритетів України. Тодішній уряд був засуджений за бездіяльність у залученні до світу справжньої, а не керованої демократії, до правових судових систем, віддавна опрацьованих цивілізованим людством, а не корумпованих схем, зрештою до відновлення історичної правди: українська нація – споконвічно європейська, а її «одонеччування» – це відлуння ницості псевдоеліт, що лукаво намагалися стати проф(ф)есорами.

З огляду на чисельні втрати безцінних людських життів, сьогоднішню соціально-економічну депресію, дуже прикро, що уряд не скористався паузою перед Вільнюським самітом для опрацювання нової структурної політики щодо модернізації економіки, переорієнтації її ринків і визначення пріоритетів розвитку, джерел інформаційних, фінансових трансферів тощо. На жаль, він не став європейським інтегратором, хоча мав для цього нагоду і шанс. Натомість, шкода, біфуркаційною ситуацією по-імперському скористалася Росія, скерувавши послухний уряд на відхід від європейських і загальнолюдських цінностей, повернула його до смертоносних для українськості імперських рудиментів роз'єднання та асиміляції нації, пригнічення її питомої культури, мови, традицій, проведення ворожої геополітики. Всеукраїнськість Євромайдану, підйом нації на боротьбу з агресією Росії, волонтерський рух довели, що уряд не був на рівні часу, а його свідомість – нижча за народну. Замість того, аби прислухатися до вимог нації, почати розбудовувати нову Україну, він вчинив принизливо зрадливо, криваво і злочинно щодо подвижників споконвічної ідеї українців.

Проте, окрім злочинів, зради і невинної крові, мірою написання новітньої історії майбутні покоління щораз більше асоціюватимуть вчинки урядових псевдоеліт у царині євроінтеграції з безкінечними дежавю їхніх хитань у

шпагатній стійці на натягнутому канаті між двома системами різних держав, відмінних за філософськими світами, за творенням і сповіданням дуже неподібних світоглядних цінностей та ідей розвитку, які їхній розум не міг осягнути. Нащадки пов'язуватимуть цю т. зв. еліту, по-перше, з духовно-інтелектуальними, моральними дефіцитами, котрих вони набули, дистанціювавшись від давньої традиції українців жити «на межі» різних світів, культур; водночас не бачачи соборність з висот Канівських і Карпатських гір. По-друге, з відсутністю у них політичної волі, зі слабкістю духу, інтелекту та, навпаки, притаманним їм профіциту внутрішньої ницості, що робила їх нездатними адаптувати прогресивні ідеї людства, змінити свої майнові багатства та васальних князьків окремих регіонів на непроминальні цінності, нематеріальні чинники (духовно-культурні, інтелектуальні, патріотично-ідеологічні), які зберегли українськість народу як національного і європейського, усупереч «старшим братам», що впродовж віків намагалися стерти ім'я нації на політичній мапі Європи і світу.

Усе це, як і багато інших неадекватних дій уряду, є віддзеркаленням нерозуміння неекономічних факторів розбудови ефективної держави, світоглядного обмеження її очільників, зорієнтованих на особисте швидке і нетрудове збагачення. Хибне ігнорування ними комплексності джерел і рушійних сил суспільної трансформації, її новаторських загальнодержавних смислів для розвитку нації, аксіології прориву, матеріальної і нематеріальної природи факторів, ексклюзивної сутності і вартості того, що вони могли б створити, будучи державниками і соціогуманістами, гордими за свою державу. Іншими словами, міцності їхнього державотворчого духу, патріотичності та рівня національної свідомості явно не вистачило, аби пожертвувати матеріальними економічними чинниками задля досягнень вільного, а не колоніального майбутнього нащадкам, гідного соборної європейської нації. Тому, власне, не було припинено небажану структуризацію за чинниками, що не зміцнюють соборність нації (держави), не викорінюють корупцію, не підвищують демократичність суспільних інституцій, а, головне, не уможливають якісне вдосконалення структур і функцій через введення у систему ціннісних якостей третьої її складової – емерджентності, що постійно націлює на пошук нового, ефективнішого алгоритму дії, передовсім через приведення структур відповідно до їх функцій, завдань, викликів щодо поваги до людини, її нації, держави в ноосферному вимірі, де домінує розум. Шкода, але підйомники соціального ліфту працювали не на якісному емерджентно-державному паливі, видаючи на-гора бучімо національній еліті. «Гради» окупанта підтверджують: хоча на копрах світився Державний Герб України – Тризуб, але він – Малий Герб, і його промені не відігнали навколишню темінь антиукраїнської символіки, зомбувань і рудиментів імперії. А Великого і досі нема. Для інтенсифікації процесів державотворення – це немаловажний факт і фактор, якими у гібридній війні не хехтують.

З позиції актуальності завдань усунення наслідків нищення українськості імперіями (царською і советською) структурна політика України мусить спрямовуватися нині на оптимізацію складної сукупності взаємопов'язаних соціально-економічних, науково-технологічних, соціально-психологічних, інституційних, геополітичних, екологічних, оборонних та інших компонентів національних систем, їх підсистем і відтворювальних процесів. Адже потрібна їх збалансованість на рівні людини, громади, регіону, держави та міжнародних утворень для спільного вирішення тактичних і стратегічних екзистенційних завдань нації на її власному шляху до вершин цивілізаційного розвитку як загальнолюдського надбання. Потрібно до суспільного загалу довести і на рівні простого українця уяснити, що йде війна ідентичностей, де національна свідомість, єдине розуміння історії і бачення в перспективі спільної держави – важливі чинники творення нової України. З огляду на це, актуалізується новий тренд її модернізації, де йдеться про суспільні (економічні, соціальні, екологічні, політичні тощо) нововведення, які пов'язані не тільки з традиційною заміною фізично зношених деталей, оновленням

морально застарілого устаткування, а зі зміною цінностей, удосконаленням наявного стану спільноти на кращий – продуктивніший, більш справедливий, демократичний, органічний і цивілізовано-інтеграційний [3]. Мова не тільки про реформи, бо реформування – це процес перегрупування окремих елементів системи задля підвищення її економічної ефективності. Треба змінювати сутність систем, потрібна їх транзиція (від лат. *transitus* – перехід), що означає перехід від однієї якості системи до іншої, від радянської, скажімо, індустріальної через перехідну до постіндустріальної наукомісткої (інформаційної) економіки, від тоталітаризму управління до демократії, від т. зв. радянської до національно свідомої, за І. Франком, цілої, тобто цілісної людини. Максима максим суспільної трансформації – сформувати з «советского человека» імперії зла свідомого державотворця України: соборної, української, гідної людини і нації як її національної ідеї; гармонізувати європейські людиноцентричні і націоцентричні вартості, усунути не лише комуністичні видимі символи, антиукраїнську семіотику з культурного простору, а й одухотворити, гуманізувати та інтелектуалізувати внутрішній світ критичної маси нових людей – моральних, патріотичних і фахових. Отже, мова не просто про модернізацію на кшталт соціалістичної індустріалізації економіки, що проводилася в ім'я «советского народа» за рахунок примусової колективізації селян, їх голодоморного упокорення чи використання дешевої сили ув'язнених чисельних ГУЛАГів; контингентів з нових, окупованих імперією територій, коштом так і непогашених грошових позик, взятих у власного зубожілого та вкотре обдуреного народу [4].

У цьому контексті переорієнтування вимагає мета і подальше продовження досліджень як комплексних, що виокремлюють проблему суспільних змін з акцентом на екзистенційно-соціогуманістичне значення аксіології вибору вектора інтеграції України для збереження, по-перше, ідентичності нації, самобутньої її культури, традицій, освіти тощо не заради змін, а якісно кращого життя. По-друге, розв'язання у цьому плані регіональних проблем структурної політики як невід'ємних частин загальнодержавних викликів з орієнтуванням на досягнення міжнародних стандартів життя. По-третє, прийняття міжнародними інституціями зобов'язань, особливо неоімперіями, щодо припинення асиміляційних дій, економічного тиску на ослаблені ними ж країни, на їхні перехідні (транзитивні) економіки, аби уможливити їм національний ренесанс, перехід до економіки знань, а відтак вихід на світові простори та ринки.

Для України надважливим є соціогуманістичний захист людини, його розгляд не поза «рамами нації» (за І. Франком), а в контексті комплексного загальнодержавного розвитку шляхом соціально-економічних, науково-технологічних, політичних та інших трансформацій суспільства, які включатимуть модернізаційну, структурну чи будь-яку іншу політику, що сприятиме збільшенню можливостей народу в сенсі квітального національного відродження, зміцнення подальшої самостійності, тобто розбудови власного суспільного устрою, вищого економічного укладу та збереження відрубності своєї традиційної культури, ментальності тощо. Як неадекватним є розгляд людини поза її нацією, так і малоефективною є суспільна трансформація поза її сенсом і аксіологією, заради процесу, а не результату. Отже, трансформація (від лат. *transformatio* – перетворення, видозміна) – це універсальний напрям зміни соціально-економічного, національно-політичного та іншого розвитку суспільних (традиційних і перехідних) систем як революційним, так і еволюційним шляхом для спрямування дії соціуму в загальноцивілізаційне русло. Трансформаційність спільноти виступає як ціннісна (аксіологічна) ознака інтеграції в цивілізований світ. Цей універсальний напрям змін поширюється не тільки на тверді (матеріальні, видимі) частини економічного базису суспільства (мінеральні, інтелектуальні та інші ресурси, фонди, активи тощо), а й на його невидимі надбудовні інститути, інституції та організації, соціально-психологічні, духовно-моральні, світоглядні цінності, потреби, норми поведінки, орієнтації, суспільні правила гри тощо. Питання аксіології вибору вектора розвитку, якості життя, соціогуманістичного захисту висувається на передній край.

Уведений нами в науковий обіг «соціогуманістичний» дискурс віддзеркалює бінарну парадигмальну сутність збереження автентичності українців, котра полягає в паритетному підході до гармонізації прав людини і нації; потребу їх бінарного захисту в адекватному, сприятливому для їх розвитку середовищі, а відтак національному просторі; у його якнайширшому інформаційно-мовному, світоглядному, патріотично-державотворчому, врешті геополітичному, геостратегічному вимірах. Ідеться, так би мовити, про якісно новий – «подвійний захист» українців (і не тільки їх) – постімперсько-російський і глобально-цивілізаційний. Масштабність такого виміру диктує якнайшвидше надати цьому бінарному захисту статус світового морально-правового імперативу, відповідної міжнародної юрисдикції євроатлантичного захисту. Лише за такого комплексного розуміння введеного дискурсу можна широко соціалізувати універсальність принципу дії стратегічно жорсткого інформаційно-мовного, культурно-етнічного, ментального каркасу кожної нації (народності) з гнучким, мобільним і щоденним його поповненням цивілізаційними досягненнями без розмиття їх автентичності. Водночас уберегти від денаціоналізації чи небезпек мультикультурних ризиків, постколоніальних асиміляційних експериментів, залишкових зловживань сильних світу сього толерантністю ослаблених народів, імперських на них тисків і нових випробувань зодноріднюючою глобалізацією [5, с. 7-50].

Використання аксіологічного (ціннісного) підходу до пошуку низки неекономічних ресурсів, системного розуміння емерджентності для підвищення ефективності економіки та розбудови національної держави допоможе не тільки виділити такий вагомий об'єднуючий націю чинник як українська ідея, показати, що немає чистої економіки, як немає рафінованих неекономічних факторів її ефективності, а є система національних і загальнолюдських цінностей, економічних переваг і соціогуманістичних пріоритетів не лише для всіх рівнів структурної політики, а й суспільних процесів. Лише через призму аксіології можна належно оцінити освітню, міграційну чи мовну політику як визначальний механізм насильної інтеграції України царською і радянською імперіями, а тепер Російською Федерацією для доросійщення українців і загарбання їхніх земель, аби не допустити головного в їх діяльності: стати суб'єктом власної національної держави. Це було і залишається визначальною ідеєю російських імперій, котра за своєю сутністю є фактично антиідеєю української нації.

У цьому плані Україна потребує нових якісних змін і трансформацій, максими яких ще належить разом креативно опрацювати і всенародно соціалізувати. Сенс цих змін насамперед вимагає глибокого усвідомлення і важкої праці зі зміцнення консолідації країни і соборності нації як здатності разом створити нове, підвищити добробут людей, вийти на світові ринки, захистити національні інтереси та суверенітет країни. Формат будь-яких суспільних трансформацій, модернізації економіки підприємств, окремих регіонів і громад не має виходити поза рамки широкого вивчення соціогуманістичних пріоритетів держави в системі стратегічних досліджень всеукраїнських проблем, проектів і реформ. Зокрема, пов'язаних з соціалізацією Європейської хартії місцевого самоврядування, тобто з децентралізацією «по горизонталі» на рівні територіальних громад, підвищення їх синергії та темпів євроінтеграції. Однак не з децентралізацією «вертикалі» управління країною, де бюджетна, фіскальна чи інша фінансова децентралізація може стати небезпечною для оборонного бюджету держави, її прогресу. До децентралізації потрібно підходити диференційовано. Надання Магдебурзького права містам не означало децентралізації країни. З нинішніх позицій державотворення доцільним є строге табу на впровадження трьох «Д»: денаціоналізацію українців, десоборнізацію їхньої країни і децентралізацію управління нею. Тут попрацював «брат» і нас жеде важка праця не вперше згадуваної нами рекультрегіоналізації і відродження поточеного. Отже, проблеми регіональної структурної політики не виносьмо за дужки макроекономічної політики України, її суспільних трансформацій, безпекових систем, глобальних чи

інтеграційних викликів, процесів ренаціоналізації, розбудови національної держави на своїй землі, а розглядаймо в широких рамках соціогуманістичного захисту народів і народностей, не відкидаючи їхні низові структури, потреби людини, громади, нації та загальнолюдські цінності цивілізованого розвитку світу.

Список використаних джерел

1. Вовканич С. Й. Суспільні трансформації цінностей української ідеї: новітні виклики і загрози / С. Й. Вовканич // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України : зб. наук. пр. / ДУ «Інститут регіональних досліджень ім. М.І. Долишнього НАН України». Вип. 1 (111). – 2015. – С. 144-151.
2. Пасхавер О. Й. Коли держава неефективна, економіка залежить від неекономічних факторів // День.kiev.ua. – 2013. – №120-121 (4003-4004). – 12 липня. – С. 2.
3. Вовканич С. Й. Модернізація економіки як творення суспільного коду єдності України / С. Й. Вовканич, С. Л. Шульц // Соціальна економіка / Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна. – 2011. – №2. – С. 21-43.
4. Геєць В. М. Стратегічні виклики XXI століття суспільству та економіці України : у 3 т. / В. М. Геєць (ред.). – К. : Фелікс, 2007.
5. Вовканич С. Й. Соціогуманістична парадигма буття – матриця національної ідеї України XXI сторіччя / С. Й. Вовканич. – Львів : Інститут соціогуманітарних проблем людини, 2012. – №6.

References

1. Vovkanych, S. Y. (2015). *Suspil'ni transformatsiyi tsinnostey ukrayins'koyi ideyi: novitni vyklyky i zahrozy* [Social transformation values Ukrainian idea: modern challenges and threats]. In V. S. Kravtsiv (Ed.), *Sotsial'no-ekonomichni problemy suchasnoho periodu Ukrayiny* [Socio-Economic Problems of the Modern Period of Ukraine]: Vol. 111(1).] (pp. 144-151). Lviv: Institute of Regional Research of the NAS of Ukraine. [in Ukrainian].
2. Paskhaver O. Y. (2013, July 12). *Koly derzhava neefektyvna, ekonomika zalezhyt' vid neekonomichnykh faktoriv* [When the state is ineffective than economy depends from non-economic factors]. *Day.Kiev.ua*, 4003-4004 (120-121). [in Ukrainian].
3. Vovkanych, S. Y. & Shults, S. L. (2011). *Modernizatsiya ekonomiky yak tvorennya suspil'noho kodu yednosti Ukrayiny* [Modernization of the economy as the creation of social cohesion code Ukraine]. *Sotsial'na ekonomika – Social Economy*, 2, 21-43. Kharkiv: V. N. Karazin Kharkiv National University. [in Ukrainian].
4. Heyets', V. M. (2012). *Stratehichni vyklyky XXI stolittya suspil'stvu ta ekonomitsi Ukrayiny* [Strategic Challenges of the XXI century society and economy of Ukraine] (Vols. 1-3). Kyiv: Phoenix. [in Ukrainian].
5. Vovkanych, S. Y. (2015). *Sotsiohumanistychna paradyhma buttya – matrytsya natsional'noyi ideyi Ukrayiny KHKH storic'hya* [Sociohumanistychna paradigm being – matrix Ukraine the national idea XXI century]. Lviv: Institute of Socio-Humanitarian Human Problems. [in Ukrainian].

Vovkanych S. Y. Maxims of social transformations and economic changes in terms of national security strengthening in Ukraine.

For the first time in conditions of Russia's war intervention into Ukraine, annexation of the part of its territory, support of collaborationists and criminal activity of mercenaries, the problems of decisive maxims determining as the principles and guides of social transformation and economic modernization in order to strengthen the system of national security are outlined. In this context the complex of factors of both sustainable development and succession (heredity) of Ukrainian people existence, maintenance of their national identity and increase of synergy of own modern state development as the old-established idea is analyzed. Taking the abovementioned into account, attention is paid to the following: axiology of choosing the state integration vector, its innovative development paces, institutional intellectual and creative ability to enter world markets with knowledge-intensive high-technology production, scientific and exploring potential of researches «in advance» of technical progress modern achievements and requirements of active markets, range of non-economic factors of development of efficient national state and its economy, increase of well-being of population and achievement of emergence effect in the system of the population and world security.

Keywords: maxims of social transformation, national security, synergy, emergence effect, non-economic factors of efficient state and economy development.

Вовканич Степан Йосипович – доктор економічних наук, професор, провідний науковий співробітник відділу регіональної економічної політики ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М. І. Долишнього НАН України» (e-mail: lsvovkanych@gmail.com).

Vovkanych Stepan Yosypovych – Dr. Sci. (Econ.), Professor, Leading Researcher of the Department of regional economic policy of the SI “Institute of Regional Research n.a. M. I. Dolishniy of the NAS of Ukraine”.

Надійшло 24.09.2015 р.